

Príbeh lásky z koncentračného tábora

LISTY

pre Margot

JAMES
MOLONEY

LISTY

pre Margot

JAMES
MOLONEY

LISTY

pre Hargot

Príbeh lásky
z koncentračného tábora

Original title: James Moloney: THE LOVE THAT I HAVE
Copyright © James Moloney, 2018
First published in English in Sydney,
Australia by Harper Collins Publishers Australia Pty Limited in 2018.
This Slovak language edition is published by arrangement
with Harper Collins Publishers Australia Pty Limited.
Cover design © Žofie Vránová, 2019
Cover photo © NatashaEtToi / Shutterstock, 2019

James Moloney si uplatňuje morálne právo
identifikovať sa ako autor tejto knihy.

Slovak edition © Fortuna Libri, Bratislava 2019
Translation © Zuzana Trstenská, 2019

Vydalo vydavateľstvo Fortuna Libri.

www.fortunalibri.sk

Zodpovedná redaktorka Denisa Stareková

Prvé vydanie

Preklad úryvku básne J. W. Goetheho: Zuzana Trstenská

Všetky práva vyhradené.

Nijaká časť tejto publikácie sa nesmie reprodukovať,
ukladať do informačných systémov ani rozširovať
akýmkoľvek spôsobom, či už elektronicky, mechanicky,
fotografickou reprodukciou, alebo inými prostriedkami,
bez písomného súhlasu majiteľov práv.

ISBN 978-80-8142-966-8

*Pre Margot Frankovú, ktorá vo veku osemnásť rokov
umrela v Bergen-Belsene so svojou sestrou Annou.*

*A pre Margot Riethovú,
ktorej v rovnakom veku svet leží pri nohách.*

MARGOT

JÚL 1944

1

Odkedy si pamätám, ľúbim tri veci: dlhé letné prázdniny, môjho brata Walthera a Adolfa Hitlera.

Samozrejme, nahlas vždy dávam Vodcu prvého. Je také prirodzené predpažiť ruku, keď nás takto učitelia zdravia na začiatku každej hodiny. *Heil Hitler*, poviem a zdvihnem zrak k jeho fotografii nad tabuľou, k takej istej, aká visí na stene u nás doma. Niekedy však mám pocit, že pozná moje tajomstvo – že teplé slnečné týždne na pláži pre mňa znamenajú viac ako jeho portrét na stene.

Keď som sa s tým priznala mojej kamarátke Lili Martinovej, schmatla ma za ruku a povedala: „Aj ty, Margot? Som na tom rovnako! Táto vojna sa už ťahá veľmi dlho. Povedali, že potrvá zopár mesiacov, ale už sú to roky. Skoro nikdy nemáme jahody či iné dobroty. Niekedy máme sotva dosť chleba a v obchodoch nie je nijaké pekné oblečenie. No najhoršie je, že sa už vôbec nezabávame.“ Pre Lili sú zábavou chlapi. Pre mňa tiež, ak mám byť úprimná, a som rovnako nešťastná, že nemáme s kým tancovať ani koho pobožkať, keby sme sa odvážili, napriek tomu sú prázdniny pri mori na prvom mieste mojich najcennejších zážitkov.

Tento rok však letné prázdniny nebudú. Vodca má so mnou iné plány. Dnes nastúpim na sestrino miesto v podateľni

v koncentračnom tábore, lebo ju odvelili hore na poschodie, aby písala listy a zakladala správy pre dôstojníkov. Mám aj uniformu, ktorú som si vyžehlila včera pred spaním a znova dnes ráno, kým ma Renate nenapomenula: „Och, pre zmilovanie Božie, Margot! Nejdeš na prehliadku pred veliteľa.“

Je prirodzené, že som nervózna, však? Ešte minulý týždeň som bola žiačka a dnes budem pracovať pre Ríšu. Vlastne sa z toho teším. Mám šesťnásť a školy mám dosť. Lili odišla už pred niekoľkými mesiacmi, aby sa vyučila za zdravotnú sestru, a ja som premýšľala, že spravím to isté, kým sa so mnou neporozprávala Renate. „Prosím, zlatko, nedovolia mi stať sa sekretárkou, kým za seba nenájdem náhradu do podateľne.“ Potom prišla prosba, ktorú som nemohla ignorovať: „Vodca potrebuje pracovníkov, aj keď je to práca, akú si si nepredstavovala.“

Pre istotu som neraňajkovala, aby mi neprišlo na vracanie, lenže teraz mi žalúdok zvierajú rovnaká hrôza. S Renate ideme na bicykloch po uliciach Oranienburgu a vyhýbame sa kalužiam po včerajšom daždi. Slnko sa už prediera na oblohu, a keďže je horúci júl, z vlhkej cesty stúpajú tenké prúžky pary.

Kedysi som po týchto uliciach jazdila stále, keď ma Walther a môj druhý brat Franz zobrali k Lehnitzsee člnkovať sa alebo plávať. Chcela by som vedieť, či aj Walther myslieva na tie časy, zatiaľ čo čaká na koniec vojny v zajateckom tábore. Je najstarší a nepamätám sa, že by sa nado mnou, najmladšou z rodiny, niekedy netýčil a nezahaľoval ma do ochranného tieňa, v ktorom som po jeho boku vždy šťastne kráčala. Pôjdem s ním ešte niekedy?

Spomienky na môjho najobľúbenejšieho brata vo mne vyvolávajú smútok, s ktorým sa život zdá ťažší, ako je. Na sedadle vystriem chrbát a poviem si: ak aj tento rok nezažijem lenivé dni na pláži, aspoň si môžem vychutnať letnú zeleň stromov lemujúcich našu cestu. Im nezáleží na nedostatku potravín ani na tom, ako dlho potrvá, kým znova uvidia svojich bratov. Potrebujú len slnko a dážď. To platí aj pre rozkvitnuté ružové a žlté ruže. Na ďalšej ulici zasa budú červené čerešne a obťažkané konáre jablone pána Kodera, z ktorej sme s Lili cestou zo školy pokradli veľa jabĺk.

Prechádzame okolo domov so strmými strechami a s dvoma oknami na izbách na poschodí, ktoré prísne hľadia do ulice – sú skoro také ako naše na Wilhelmstrasse. Väčšina z nich teraz vyzerá neudržiavane, lebo tu nie je nik, kto by opravil okenice a okenné rámy poškodené počas zimy alebo im doprial nový náter, ktorý mnohé potrebujú. Všetci muži sú na vojne, dokonca aj chlapci ešte vo veku, keď si vyžadujú toľko starostlivosti ako tieto domy.

Ideme na sever cez predmestie a chvíľu sú na oboch stranách cesty len stromy a kriky. Potom sa vynoria nové domy postavené pre dôstojníkov koncentračného tábora a za nimi vidím matné sivé steny, ktoré sa približujú. Stiahne mi žalúdok. Ešte nikdy som nebola tak blízko, aby som videla, ako boli na seba v brutálnej rýchlosti nahádzané betónové kvádre, akoby murárom bolo úplne jedno, že spomedzi betónov vyteká malta.

„Čo sú tie biele kužele nad múrom?“ spýtam sa.

„To sú vodiče. Ostatný drôt je elektrizovaný. Nikdy sa k nemu nepribližuj.“

„Na druhej strane sú väzni, však?“

Renate sa na mňa pozrie, akoby si až teraz všimla, aká som vydesená. „Neboj sa. Pracujem tu dva roky a nikdy som nemusela ísť do časti pre väzňov.“

Odbočíme za roh a medzi drevenými búdkami pokračujeme k vysokej bielej budove. Okrem strážnych veží je to jediná budova vyššia ako múry. Vlastne je vstavaná do múru, čo si všimnem, keď prídeme bližšie, a v strede je vyrezaná vstupná brána. Ma druhej strane ťažkých železných vrát zazriem obrovské cvičisko a potom veľa radov kasární.

„Budeš pracovať na vrátnici,“ informuje ma sestra, keď bicykle oprieme o drevené búdky. Potom, skôr než som pripravená, ma odvedie do miestnosti plnej mužov starších ako náš otec. Nečakala som, že budú v mojom veku, ale títo chlapi vyzerajú, že sú jednou nohou v hrobe! Chvíľu dúfam, že Renate mi pošepká: „Vieš čo, zmenila som názor, nemôžeš nastúpiť na moje miesto.“ Sadla by som na bicykel a šliapla do pedálov, skôr ako by to stihla dopovedať.

„*Guten morgen*,“ zatríkne. Jej hlas akoby do miestnosti vniesol svetlo. Unavené hlavy starých vojakov sa zdvihnú a otočia k nej. Vtedy si všimnem, že je tam aj jedna žena.

„Všetci ma tu milujú,“ oznámi mi sestra. „Niektorí snívajú o tom, že budem ich dievča, a ostatní sa ku mne správajú ako k najobľúbenejšej dcére, nie je to tak?“ Objaví sa niekoľko zahanbených úsmevov. „Počúvajte, toto je Margot. Dnes jej ukážem, čo má robiť, a potom sa stane vašim vysnívaným dievčaťom namiesto mňa.“

Zapýrim sa a uškŕňam sa ako idiot, čo robím vždy, keď ma Renate zahanbí.

„Pod', predstavím ťa šéfovi,“ povie mi.

Prejdeme cez miestnosť k veľkému stolu, ktorý by pri dvíhaní dal zabráť aj štyrom chlapom. Sedí za ním muž o niečo mladší ako ostatní v miestnosti a na sebe má formálne pozapínaný kabát uniformy.

„*Unteroffizier* Junge, chcela by som vám predstaviť Margot Baumannovú, moju náhradu v podateľni.“ Renate sa s ním zhovára veľmi úctivým tónom.

Keď sa dôstojník postaví, jeho telo je pokrivené. Bolesťivo zmraší tvár, ako sa usiluje vystrieť. „Vitajte, Margot,“ povie a dokonca sa priateľsky usmeje. „Vykonávame tu dôležitú prácu. Všetka pošta, ktorá prichádza a odchádza zo Sachsenhausenu, prechádza cez tento úrad. Pravidelne tadeto prechádzajú napríklad listy od *Reichsführera* Himmlera.“ Odmlčí sa a v jeho očiach si všimnem lišiacky záblesk. „Možno budete lepšia pracovníčka ako vaša sestra.“

Keď sa dostaneme z dosluchu, Renate mi šepne: „Kedysi šoféroval tank. Má zranenú chrbticu – šrapnel alebo niečo také.“

Uprostred podateľne dvaja pracovníci triedia obálky a potom ich vhadzujú do vriec. Ďalší dvaja sedia pri oknách a čítajú listy. Kým ich sledujem, jeden prečiarkne polovicu riadka hrubým čiernym perom. Najaktívnejší pracovník v miestnosti je muž s hranatou hlavou, stojaci pri pulte plnom balíkov. S nádejou nakukne do balíka, ktorý práve otvoril, potom doň siahne a vyberie niečo, čo ho zaujalo.

„Počúvaš ma?“ podráždene sa spýta Renate.

„Och, prepáč,“ vyjachcem a znova na ňu upriem pozornosť, no nemôžem si pomôcť a nenápadne sa pozriem k pultu. Cenným nálezom bola klobása. Muž ju ovonia. Zjavne vonia

dobré, lebo vyberie vreckový nožík a odkrojí si z jedného konca. Balík znova zabalí, ale klobásu nechá na pulte.

Renate ma vezme von a ukáže na búdky, do ktorých mám chodiť s vrecami. Zdá sa, že mojou prácou bude aj zbierať novú poštu. Budem dolievať atrament do podušiek na pečiatky a sestra mi ukáže, kde sú čisté obálky. „Och, a radšej ti ukážem aj toto,“ povie a prejde do najvzdialenejšieho kúta od dverí. Pod štrbinou vysekanou do steny je sud, ktorý mi siaha po pás.

„Tvojou prácou je vyprázdniť ho, keď sa naplní listami. Netráp sa, ak z neho nedostaneš všetky – navyše, ak sa príveľmi predkloníš, títo starí chlipníci ti budú civieť na nohy.“

„Prečo nemám zo suda vybrať všetky?“ opýtam sa. „Tie, čo sú naspodku, sú tam najdlhšie, nie?“

„Na tom nezáleží,“ veselo odpovie Renate. „Sú to listy od väzňov. Keď majú cenzori čas, niekoľko z nich skontrolujú a pošlú.“

„Len niekoľko? Veď si mi povedala, že mám vybrať toľko, koľko dočiahnem.“

„Áno, aby si ich spálila.“

„Spálila?“

Renate si podráždene vzdychne, akoby nemohla uveriť, aká som hlúpa. „Listy väzňov sa nerátajú. Väčšinu z nich napísali špinaví Židia, komunisti, devianti alebo iní nepriatelia Ríše. Ich listy sú len na príťaž, lebo všetko musí prejsť cenzúrou a veľa našich cenzorov bolo odvelených do boja.“

Ukáže na muža pri pulte, ktorého som pozorovala. „Sústredia sa na poštu prichádzajúcu do tábora, najmä na balíky. Len ak im ostane čas, pozrú sa na listy v tomto sude.“

„Tak prečo sa väzni vôbec obťažujú písať?“

„Lebo o tom nevedia, samozrejme.“

„Prečo im to nepoviete?“

„Prečo ťa to trápi?“ spýta sa Renate so zmäteným výrazom na tvári. Potom sa ku mne nakloní. „Máme z toho výhody,“ šepne. „Väzni si musia kúpiť známky, papier a obálky. Pravdaže, peniaze si delíme so strážami v tábore, ale máme zopár výhod, ktoré si nechávame pre seba.“

Kývne hlavou k pultu, kde sa prezerajú balíky. Klobása! Teraz už chápem.

2

Je nedeľa po mojom prvom týždni v koncentračnom tábore. Ležím vedľa Lili na trávnom svahu, z ktorého sme sa ako pištiace poľená zvykli kotúľať až k vodám Lehnitzsee, kým sa nám netočili hlavy. Vojna sa vtedy len začínala. Franz, mladší z mojich bratov, ešte býval doma a Lili si myslela, že je doňho zaľúbená. Je už raz taká.

Lili je štíhla, skoro vychudnutá, a je blondavá ako dievčatá okolo Vodcu v týždenníkoch. Hľadá na svet s otvorenými ústami, akoby všetko, čo videla, mohlo byť úžasné a zábavné, keby k tomu našla kľúč. Neviem si bez nej predstaviť život, aj keď sa občas pohádame, hoci ona vraví, že je to prejav silnej povahy. Je mi otrasne, keď sa nerozprávame, a vždy chcem ísť k nim domov a ospravedlniť sa, bez ohľadu na to, či som za našu hádku zodpovedná, alebo nie. Je o niečo dobrodružnejšia ako ja a Boh vie, že v živote potrebujem trochu vzrušenia.

Práve teraz trochu frajersky fajčí cigaretu, akoby mala divákov, ktorí sledujú, ako k oblohe vypúšťa sivé prúžky dymu. Keď mi cigaretu ponúkne, vezmem ju, hoci *Mutti* ju zo mňa zacíti a znova na mňa nakričí, že takto by sa slušné nemecké dievčatá nemali správať. Podľa mňa slovo „slušné“ znamená to isté čo nudné.

„Keby Rusi vedeli, aká je tu nuda, vrátili by sa do Moskvy,“ poviem Lili.

„Možno by sme ich mohli zbombardovať nudou,“ odvetí. „V tomto meste je taká nuda, že by pozabíjala celú Červenú armádu!“

„Kiežby sme na nich mohli zhodiť moju mamu. Jednu z Vodcových tajných zbraní.“

Lili na mňa vypleští oči od zhrozenia, že som niečo také povedala. Dobre. Hoci ma pozná lepšie ako ktokoľvek iný, stále z času na čas dokážem narušiť obraz, ktorý si o mne urobila.

Pozriem sa na jazero. Keď svieti slnko, Lehnitzsee je také modré, že by som najradšej do očí nasala jeho farbu a uchovávala si ju na sivú zimu.

„Keby tu bol Jens, zobral by nás na loďku,“ povie Lili, čím do rozhovoru vtiahne svojho frajera – dnes to nie je prvý raz. Jens to s člnmi vie, to priznávam, ale po rokoch rodinných dovoleníek na Rujane celkom dobre zvládnem čln aj ja.

„Mohla by som poprosiť pána Kodera, aby nám požičal svoj,“ navrhнем.

Ach, lenže Lili chce Jensa, nie člnkovať sa. Je vo výcviku do vojenského námorníctva a nebol doma od Veľkej noci, hoci Lili sa rozhodla, že bude jej už pred Vianocami – a keď Lili niečo chce, nezastavia ju ani tanky. No pochybujem, že na Vianoce ešte Jensa spomenie. Niežeby Lili objavila jeho chyby a prestala ho ľúbiť, nie, skôr je ako požiar, ktorý som raz v lete videla pohltiť suchú trávu. „Nie je to nebezpečné,“ uistil ma jeden z mužov, ktorí oheň pozorovali. „Plamene sa priženú na okraj lúky a vyhasnú, lebo nebudú mať palivo.“ A mal pravdu.

Boli hranice, ktoré oheň nemohol prekročiť. To je rozdiel medzi mnou a Lili. Ja snívam o láske, ktorá bude horieť, kým ne-
ožiari celú krajinu.

„Myslíš si, že láska môže trvať navždy?“ opýtam sa jej.

Nad touto otázkou som v poslednom čase veľa premýšľala. Minulý rok som mala niečo také ako priateľa. Volal sa Ferdy, a keď sme sa bozkávali, povedal mi, že ma ľúbi. „Aj ja ťa ľúbim,“ odvetila som mu a nechala som ho šmátrať pod mojím svetlom, kým sme sa obaja nezačali hanbiť, že robíme takéto intímnosti. O niekoľko týždňov ma striaslo, keď som ho videla.

„Láska trvá navždy len vo filmoch,“ odpovie Lili.

„Filmy trvajú len hodinu či dve.“

Nahlas vyprskne. „Rozhodne si vyzerala, že tomu veríš, keď sme vyšli z kina. No tak, priznaj sa – predstavuješ si, že si na plátne a bozkávaš sa s tými mužmi.“

Samozrejme, že to popriem a zúriivo pokrútim hlavou, ale Lili má pravdu a dobre to vie. Skočí na mňa a ruky mi pritisne k tráve. „Povedz, že hej,“ dobiedza do mňa.

„Bozkávanie nie je láska,“ odvrknem a spomeniem si na Ferdyho.

„Nateraz je to dosť podobné,“ protirečí mi Lili a skotúľa sa zo mňa. „Tvoj problém je, že čakáš priveľa, Margot. V srdci si ešte väčšia romantička ako ja.“

„Tak prečo máš toľkých frajerov?“

„Lebo je zábava zaľúbiť sa. Prečo by som takú zábavu mala zažiť iba raz za život? Láska má byť ľahká, priesvitná, niečo, do čoho sa zahališ a skúsiš, aké to je. Nemám pravdu?“

„Máš,“ odpoviem okamžite. Je pravda, že láska by mala odľahčiť ľudské srdce natoľko, aby človek vyletel až k oblohe.

No aby bola priesvitná, aby som sa do nej zahalila ako do látky letných šiat – to znie povrchné. Chcem viac.

„Ešte stále píšeš Jensovi?“ ozvem sa.

„Každý týždeň. Niekedy aj dva razy.“

„Už ti odpisuje častejšie?“

Lili vystrúha grimasu. „Chlapci od prírody nie sú veľkí pisatelia listov. Nečakám to od neho.“

„Listy sú teraz moja práca,“ vzdychnem. „V mojich snoch padajú ako sneh.“

„Čo robíš? Celý deň ich triediš do kôpok?“

„Ja nie. Behám, aby ostatní mohli ostať v podateľni. Sú starí a zmrzačení, takže triedia, zatiaľ čo ja vláčim vrecia z budovy do budovy a do kasární.“

„Hádam nie aj k väzňom?“ Lili sa zatvári zhrozene.

„Nie, len do kasární, nechodím do priestorov ohradených ostnatým drôtom. Vlastne ani neviem, ako väzni dostávajú poštu. Viem však, ako posielajú listy – cez štrbinu v stene. Končia vo veľkom sude a hromadia sa tam...“ Zmlknem a zamyslím sa nad tým.

Nikdy som nevidela, že by tam nejaký list pribudol, ale každé ráno je ich v sude viac. Ako keby väzni boli škriatkovia z rozprávky, ktorí pracujú v noci a nechávajú mi ich tam, aby som ich ráno našla.

Lili ma sleduje, čaká, akoby som nedopovedala príbeh. A je to tak. Nepoviem, čo sa deje s tými listami alebo čo by sa s nimi *malo* stať. Už to odkladám dosť dlho. Nezdá sa mi to správne.

„Takže listy sa tam kopia...“ súri ma Lili.

„Myslela som na Walthera,“ odvetím napokon. „Čo sa deje s listami, ktoré píše zo zajateckého tábora?“